

З ЛЮБОВ'Ю ДО НАУКИ І ЖИТТЯ: ПАМ'ЯТІ РОКСОЛАНИ ПЕТРІВНИ ЗОРІВЧАК

Андрій Содомора

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
бул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000*

У статті автор розкриває риси життєвого шляху та науково-педагогічної діяльності професора, доктора філологічних наук, академіка АН ВШ України, дійсного члена НТШ Роксолани Петрівни Зорівчак (1934–2018). Звертаючись до світових – давніших і новіших – класиків, автор проводить паралелі зі сприйняття та генерації пам'яті у світовій літературі. У фрагментах споминів читач бачить середовище, в якому жила і творила Роксолана Зорівчак: тут протягнуто духовні ниточки поєднання з родиною та вчителями.

Ключові слова: Роксолана Зорівчак, історія української культури, персоналогія, українська мова.

Восьмого листопада цього року Роксолані Зорівчак було б вісімдесят шість... Могла б вона бути ще серед нас, нинішніх. Та відійшла у Вічність – знову ж таки восени, шістнадцятого жовтня. Втім, варто й очима стародавніх глянути на ці невеселі фрази: чому “було б”? “могла б”?... Та ж людина відходить, щоб залишатися серед тих, задля кого жила й працювала, саме так: залишатися, і то “кращою часткою” свого єства. А краща частка (*pars melior*) триває вже у тому, що є найкращим у людині, чим вона і є людиною, – у пам'яті...

Сумна (як не втішаймо себе) звістка перестріла мене вранці у середмісті. Й одразу ж, на тому дивному екрані, що є нашою пам'яттю, промайнули моменти, вловлені порухи життя; у них – Роксолана Петрівна. А тепер ось, збираючи їх докупи, дивуюсь, уже вкотре, точності Антоничевого спостереження: “Де дійсності грань, де уяви є світ, *non est certum*”. Таки справді нечіткою є та грань, що поміж реальним та уявним.

Найвиразніша світлина в перебігу тих життєвих кадрів – Роксолана Петрівна у “тихій пристані робочого стола”, словами іншої метафори – на розлогій перекладацькій, науковій, філологічній ниві. А далі в уяві спливає глибокий своєю семантикою образ, що у рядках Григорія Кочура, чие ім'я носить кафедра, яку очолювала доктор філологічних наук, професор Роксолана Зорівчак: “Мої рядки і я навколо сам”. На столі, а він таки розлогий, – стоси об'ємних дисертаційних робіт, часописи, книги, нотатки, чорнові тексти й видруки, книги, поштові надходження з України і далеко з-за її меж – треба поратися на тій ниві... На окремому столику – скромний, геть не нового покоління, сіренький комп'ютер. Побіч, із жалобною стрічкою, – фотографія сина Тараса, що так

завчасу відійшов із життя... Стіни – це щільно заставлені книжками полиці (Тарас Шевченко й Іван Франко – на чолі книгозбірні). Тут, за робочим столом, – таки робота: зі студентами, аспірантами, з усіма, хто звертається з порадами, проханнями... Тож не так багато у тій “пристані” жаданої для кожного філолога тихості – дозвоільного часу для своєї, улюбленої, праці над словом оригінальним і перекладним, над рідним, українським, словом. “Боліти болем слова нашого”... У цьому вислові, що став назвою однієї з книг Роксолани Зорівчак, сконденсовано усе те, що стало сенсом її життя, стимулом до праці – наукової, педагогічної, організаторської.

Бачу Роксолану Петрівну за вишколом молодих науковців – на конференціях, наукових зібраннях, засіданнях НТШ. Щойно мова про регламент, чую її голос: “В нас усіх є час, нікуди не поспішаємо”; нагадувала при тому, скільки часу щоденно витрачаємо на всілякі марниці, на пусте, а поважне – регламентуємо. При кожній нагоді – неодмінний національний акцент: декламування Тараса Шевченка, Івана Франка, як і перекладів: Григорія Кочура, Миколи Лукаша (мовою оригіналу й перекладу), вишиванки, звуки бандури, інших інструментів, співи... Одне слово, “корисне – з приємним”, що було чи не найважливішою засадою античних, а їх, до речі, Роксолана Петрівна шанувала над усе.

Зрідка – лише приємне. У світлиці Зорівчаків, у колі найближчих, за святковим столом. Таки у світлиці. Бо світло не лише від сонця, а від вишиванок, рідних красвидів, світлин на стіні – тих, хто відійшов, щоб залишитись у пам'яті: мати Роксолани Петрівни – Лідія Юліянівна, чоловік – Василь Олексевич, син Тарас... Пам'ять сягає далі, коли першим, на порозі, гостей зустрічав Василь Олексевич: “Гості! Гості!” – чую його щире, що висвітлювалась в очах, невдавану радість у м'якому, з якимось особливим, співучим акцентом, голосі. А вже за столом, – таки спів: “Очерет мені був за колиску” (“л” – теж м'яке, закарпатське), – вловлюючи коротку паузу, господар починав свою улюблену пісню. А в приємному, якщо його дійсно приймає душа, – й корисне. Ще ж античні вчили: вмій годити не тільки своєму тілу, а й душі, їй вділяй гарної поживи... Втім, не обходилося і тут без наукових рефлексій, такого природного компонента приємності, без декламацій, спогадів, бесід про слово, про вічне; були тости, теж невимушені, щирі, від серця, були й крихти гумору, без чого й життя – не життя, а засуха...

Кафедра. Точніше – кафедра перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура (за мого студентства ніхто й не чував про такі дисципліни). На стінах – портрети: сумовитий погляд Григорія Кочура (з патроном кафедри її очільницю в'язали особливо теплі й тривалі стосунки); тут же – його побратим Микола Лукаш, поряд – Віра Річ, Юрій Жлуктенко, Ірина Стешенко... Чую з-за півстолітньої межі тихий, але водночас виражений, з притиском, кочурівський, голос (ішли ми до книгарні “Сяйво”): “Центр перекладознавства повинен бути у Львові”... Справді, виняткова енергія і неабиякі зусилля потрібні були для того, щоб Кочурове передбачення збулося, щоби пройденим був той шлях: від нечисленної групи філологів-перекладачів – до провідної у тій сфері кафедри, що здобула собі авторитет далеко за межами України... Тут, уже за кафедральним столом, словами Гесіода, – “роботи і дні”; бувало, що й вечори, а то й частину ночі забирали засідання, наукові ради з десятками пунктів

порядку денного, лекції, екзамени, заліки, репетиції перед творчими вечорами, поточні науково-педагогічні й господарські справи...

Дзеркальна зала університету... Франкове “Народе мій...”, “Каменярі”... Шевченкові “Гайдамаки” і, на контрасті, – “Садок вишневий”, геніальна візія незбутньої мрії людства – жити, за приписами античних, у божественній гармонії з Природою, вдовольняючись достатнім, шануючи засади одвічної моралі, Господні засади...

Скільки пов’язаних з урочистостями у тій залі зворушливих світлин живуть у пам’яті, а найвиразніша – одна з них: пошанування Віри Річ, її сімдесятиріччя, – саме тоді znana інтерпретаторка творів Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки мала змогу побувати в Україні. Корінна британка – у вишиванці (у цей подарунок, один із символів України, одразу ж і зодягнули гостю), з українським словом на устах: “Я люблю Україну” – наче відлунням Шевченкового: “Я так її, я так люблю / Мою Україну убогу...” Тоді-то, хто був у залі, мабуть, оцінив творчу активність кафедри перекладознавства, передусім Роксолани Петрівни, її особисті, гідні подиву зусилля у справі наукової співпраці з англomовним світом, загалом з усіма, хто шанує слово, плекає корінь свого роду й народу і протистоїть безликому споживацтву.

Можна було б і далі приглядатися до тих “світлин” (їх чимало), що є крихтами живого часу, наче зблисками на тлі сірих чи навіть темних буднів (“Зрана до ночі гуде колесо темних турбот” – згадуємо Миколу Зерова), буднів, заповонених нескінченними паперовими справами – вже й не “Роботи і дні”, а “Папери і дні”... Можна й треба було б ті світлини і розгортати, й приглядатись до них. А втім, життя й праця Роксолани Зорівчак, із перебігом часу, сподіваємось, отримає належне висвітлення й оцінку у спогадах, дослідженнях, есеях її вихованців, друзів-однодумців, товаришів по перу...

Світлини – це зір. Мені ж, як і кожному філологові, особливо важить слух. Не так часто я зустрічався з Роксоланою Петрівною, як часто чув її голос у слухавці. “Прочитайте щось”, – кожного разу просила мене. Була це переважно поезія. З наближенням цього сумного дня (ніхто й не передчував його наближення) я саме писав свої вірші, що побачили світ у книжці “Скельця розмальовані”... “Прочитайте щось”, – попросила й тим разом, але наче зміненим, ослабленим голосом. Щось я читав, серед іншого – й про нічний Львів, про його середмістя, де, при Успенській церкві, й помешкання Роксолани Петрівни: “... Ось тоді, у ті години, / Як усе довкіл спочине, / У нічному безгомінні / Середмістям бродять тіні... / Ось тоді, коли все спить, / Тінь із тінню гомонить / Про все те, що вже збулося, / Що одлунює і досі: / Про купецькі каравани, / Про веселощі й про рани, / Про невпинний плін віків, / Про колиску їхню – Львів”... Була це вечірня година. А на завтра, вранці, й перестріла мене та сумна звістка...

Жовтнева днина прив’ялим, а подекуди й облетілим листям навіювала на пам’ять “Осіньню пісню” Верлена у перекладі Григорія Кочура: «Вийду я в двір – / Вихровий вир / В полі млистім / Крутить, жене, / Носить мене / З жовклим листям», а далі (вітер, як і думка, не відає меж) – знамениті рядки з Гомера у перекладі Бориса Тена: “Наче те листя на дереві – людські усі покоління”... Весняний лист не пам’ятає осіннього.

Люди ж, на те вони й люди, мають берегти пам'ять поколінь. Інакше перериватиметься тяглість, життя втрачатиме свою повноту, свій сенс.

Стаття надійшла до редколегії 10.04.2020

Прийнята до друку 26.04.2020

WITH LOVE TO RESEARCH AND LIFE: TO THE MEMORY OF ROKSOLANA P. ZORIVCHAK

Andriy Sodomora

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000*

The author shares reminiscences on life, research and teaching of Professor Roksolana Petrivna Zorivchak (1934–2018), Doctor of Linguistics, Chairperson of the Hryhoriy Kochur Translation/Interpreting Studies and Contrastive Linguistics Department at the Ivan Franko National University of Lviv. Professor R. Zorivchak was also a full member of the Taras Shevchenko Scholarly Society and member of the National Writers' Union of Ukraine. The author draws parallels with the reception and generation of memory in world literature by referring to universal – ancient and contemporary – classics. In these fragmented memoirs, the reader discovers the milieu in which Roksolana Zorivchak lived and worked as well as the spiritual connections with her family and teachers.

Key words: Roksolana Zorivchak, history of Ukrainian culture, personology, Ukrainian.